

YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA MA'NAVYIY-MA'RIFIY CHORA-TADBIRLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK MASALALARI

M.Yu.Egamnazarov

JDPU "Pedagogika ta'limi nazariyasi"

kafedrasi v.b.dotsenti

Annotation. Ushbu maqolada yosh avlod tarbiyasida eng muhim bo'lgan an'anaviy ta'lim tadbirlarini amalga oshirishda turli usullardan foydalanish muhokama qilinadi. Shuningdek, kelajak yosh avlodga o'rgatilayotgan bilimlarning axloqiy darajasini aniqlash zarurligi, uni bolalikdan tarbiyalashga alohida e'tibor qaratish zarurligi, amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning natijalari qanday bo'lishi mumkinligi haqida ma'lumot berildi

Keywords. ta'lim, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, integratsiyalashgan o'quv dasturi, tajribaviy ta'lim, namuna modellari, oilada ishtirok etish, madaniy jihatdan tegishli pedagogika, shaxsiy ta'lim, jamoatchilik ishtiroki, xarakterni rivojlantirish, doimiy baholash, hayotiy ta'sir.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim islohotlari keng qamrovli tarzda amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezident, ijod va ixtisoslashtirilgan ta'lim tizimiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Fikrimiz asosi sifatida 2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-aprel kungi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog'ini kengaytirish to'g'risida"gi PF-106-sonli farmoni asos sifatida xizmat qiladi.

Ta'lim sohasidagi islohotlarni amalga oshirish jarayonida sifatli ta'limni tashkil etish bilan bir qatorda yosh avlodni tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirish masalalariga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. M.Hamdamovanning "Ma'naviyat asoslari" risolasida ham yoshlarning ma'naviy salohiyati haqida alohida yondoshib o'tilgan.

Yuqoridagi fikr va mulohazalarga tayangan holda yosh avlodni tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirishda quyidagi mulohazalarni keltirishimiz mumkin.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni yosh avlod tarbiyasiga singdirish ularning har tomonlama kamol topishida katta foyda keltirishi mumkin. Ushbu faoliyatni birlashtirishning ba'zi usullaridan, hikoyalar, bahs-munozaralar va rol o'yinlari orqali halollik, rahm-shafqat va mas'uliyat kabi fazilatlarni o'rgatish. Bu yoshlarga axloqiy xatti-harakatlarning ahamiyatini tushunishga yordam beradi va boshqalarga nisbatan hamdardlikni rivojlantiradi. Yosh avlodda o'z-o'zini anglash, emotsional tartibga solish va empatiyani rivojlantirishga yordam berish uchun ong va meditatsiya kabi amaliyotlarni joriy qilish lozim, bu ularga katta yordam beradi. Ushbu amaliyotlar, shuningdek, akademik muvaffaqiyat uchun zarur bo'lgan

diqqatni jamlashga yordam beradi. Shuningdek, bolalarni ochiq havoda vaqt o'tkazishga va tabiat bilan bog'lanishga undash. Bu tabiatni va atrof-muhitni muhofaza qilish qadriyatlarini singdirib, tabiatga hayrat va minnatdorchilik tuyg'usini uyg'otadi.

Ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish va muhtojlarga nisbatan hamdardlik hissini rivojlantirish uchun bolalarni jamoat xizmati loyihalariga jalb qilish, hoizrgi avlodda ijtimoiy ma'sulyatni rivojlantiradi, bizga ma'lumki ijtimoiy ma'suliyat keng tushuncha bo'lib, uni rivojlantirish davri uzoq vaqtni o'z ichiga olishi mumkin. Boshqalarga yordam berish uchun birgalikda ishlash tegishlilik tuyg'usini rivojlantiradi va jamiyatga ijobiy hissa qo'shish muhimligini kuchaytiradi. Yosh avlodga turli madaniyatlar va dinlar haqida ma'lumot olish, xilma-xillikka hurmatni rivojlantirish va madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish imkoniyatlarini taqdim etish. Bunga hikoya qilish, madaniy joylarga tashrif buyurish va ko'p madaniyatli festivallarda ishtirok etish orqali erishish mumkin.

San'at, musiqa va drama orqali ijodiy ifodani rag'batlantirish. Bu mashg'ulotlar nafaqat tasavvur va o'zini ifoda etishni rivojlantiradi, balki bolalarga o'z his-tuyg'ulari va tajribalarini kashf qilish va tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, kundalik darslarga halollik, hamdardlik va minnatdorchilik kabi qadriyatlar haqidagi munozaralarni birlashtirish lozim. Bu yoshlarga kuchli axloqiy odobni rivojlantirishga va hayotlarida axloqiy qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Yoshlarni ma'lumotni tanqidiy so'roq qilish va tahlil qilishga o'rgatish, ularni mustaqil fikrlashga va ongli tanlov qilishga undash. Mulohaza mashqlari ularga o'zlarini va e'tiqodlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ushbu ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni yoshlar hayotiga singdirish orqali biz ularning nafaqat o'qishda muvaffaqiyat qozongan, balki mehr-oqibatli, axloqiy, ijtimoiy mas'uliyatli jamiyat a'zolari bo'lib yetishishiga ko'maklashamiz.

Metodlar. Yosh avlod ongiga Vatanga sodiqlik va uning taqdiri uchun daxldorlik hissini singdirishga, ularda yot g'oya va qarashlarning salbiy ta'siriga nisbatan mafkuraviy immunitetni shakllantirishga qaratilgan chora-tadbirlar yetarli darajada amalga oshirilishi har tomonlama samarali bo'lishi turgan gap. Yoshlar uchun tashkil etilgan "Besh tashabbus" loyihasining ham asosiy mohiyati Vatanga muhabbatni oshirishdir.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni mustahkamlash, shuningdek, ekstremizm, terrorizm va boshqa buzg'unchi g'oyalarga nisbatan murosasizlikni shakllantirish bilan bog'liq holda davlat organlari va jamoat tashkilotlari faoliyatini yanada rivojlantirish.

O'quvchilar va yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish uchun zarur bo'lgan madaniy-ko'ngilochar maskanlar, maktabdan tashqari ta'lim muassasalari, jumladan, turli ijodiy-ma'rifiy to'garaklar, sport seksiyalari sonini ko'paytirish bolalarni sog'lom ruhda tarbiyalash, turmush tarzini to'g'ri tanlashga ijobiy ta'sir ko'rsatish zarur.

Yoshlarni oliy ta'lim muassasalariga qamrab olish darajasini oshirish, yetakchi xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan yetarli darajada hamkorlikni yo'lga qo'yish, malakali kadrlar sonini ko'paytirish va amalga oshirilayotgan islohotlarda belgilangan maqsadlarga to'liq erishish.

Sohada qonun buzilish holatlarini bartaraf etish, jumladan, yoshlarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilayotgan mablag'larning maqsadli sarflanishi ustidan nazorat olib borilayotgani tizimli muammolarni yuzaga keltirmayapti, ko'rilayotgan barcha chora-tadbirlar yosh avlod uchun juda muhim. Harakatlar strategiyasiga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududida bir necha yillardan buyon yuqorida qayd etilgan bir qancha usul va chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda, yetarli va samarali natijalarga erishilgunga qadar ushbu yo'nalishga oid barcha chora-tadbirlar va qarorlar o'z kuchida qoladi.

Natijalar. Yosh avlodni tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini baholash turli natijalar va ta'sirlarni vaqt o'tishi bilan baholashni o'z ichiga oladi. Ushbu sa'y-harakatlarning samaradorligini

ba'zi asosiy natijalar belgilab berishi mumkin. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat bilan shug'ullangan yoshlar o'rtasida o'quv ko'rsatkichlarining yaxshilangani standartlashtirilgan test ballari, baholar va bitiruv ko'rsatkichlaridan dalolat beradi. O'z-o'ziga javob bera olishlik, o'qituvchilarni baholash va xatti-harakatlarni baholash orqali kuzatilgan xarakter xususiyatlari va xatti-harakatlaridagi ijobiy o'zgarishlar, empatiyaning kuchayishi, axloqiy fikrlash va chidamlilik.

Yoshlarda ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni oshirish, jumladan, o'z-o'zini anglash, o'zini o'zi boshqarish, shaxslararo munosabatlar va nizolarni hal qilish qobiliyatlari, bu umumiy farovonlikka olib keladi. Shuningdek, yoshlar o'rtasida hayotdagi maqsad va ma'noning yanada ravshanligi, ularning intilishlari, qadriyatlar va o'zidan kattaroq narsaga aloqadorlik hissida namoyon bo'ladi.

Jamiyatga ijobiy hissa qo'shishga intilayotganligini ko'rsatuvchi yoshlar o'rtasida jamoat ishlari, ko'ngillilik va fuqarolik faolligini oshirishga jalb etish va yoshlar o'rtasida mustahkamlangan madaniy-ma'naviy o'ziga xoslik, bu ularning merosi, an'analari va e'tiqodlarini chuqurroq qadrlashda, madaniy va ma'naviy jamoalariga daxldorlik hissida namoyon bo'ladi.

Yoshlar o'rtasida chidamlilik va ularga dosh berish ko'nikmalarini oshirib, ularga qiyinchilik, to'siqlarni ko'proq moslashish va qat'iyat bilan yengish imkonini beradi. Shu bilan birga o'zaro ishonch, muloqot va o'zaro hurmat ortishi bilan ajralib turadigan tengdoshlar, oila a'zolari va obro'li shaxslar bilan yaxshilangan munosabatlarni oshirish yosh avlod tarbiyasida muhim omillardan biri hisoblanadi.

Yoshlar o'rtasida tafakkurini kengaytirish va umrbod ta'limga muhabbatni tarbiyalash, uzluksiz shaxsiy va intellektual rivojlanishga intilish, bularning barchasi yosh avlodning kelajagi hisoblanadi. Shuningdek, hayotning turli sohalarida, jumladan, ta'lim, martaba, munosabatlar va umumiy farovonlikdagi uzoq muddatli muvaffaqiyat va yutuqlar, chunki yoshlar ma'naviy va ma'rifiy tajribalar orqali olingan saboqlar va qadriyatlarni qo'llab-quvvatlaydilar.

Ushbu natijalarni sifat va miqdoriy usullarning kombinatsiyasi, jumladan so'rovlar, intervyular, kuzatishlar, standartlashtirilgan baholashlar va yoshlarning vaqt o'tishi bilan rivojlanishini kuzatuvchi bo'ylama tadqiqotlar orqali aniqlash mumkin. Ana shu samaralarni o'rganar ekanmiz, yosh avlod hayotini shakllantirish, ularni porloq va istiqbolli kelajak sari yo'naltirishda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligi haqida tushunchaga ega bo'lamiz.

Muhokamalar. Bugun shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda yoshlarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda mas'uliyat, majburiyat, ma'naviyat, huquqiy ong va huquqiy madaniyat, ma'rifat, bag'rikenglik kabi fazilatlarini shakllantirish kun tartibining asosiy masalalariga aylanib bormoqda. Shuningdek, yoshlar tarbiyasida dunyoda kechayotgan murakkab geosiyosiy va mafkuraviy jarayonlarga to'g'ri baho bera olmaslik, ijtimoiy muammolarni hal etishda to'g'ri qaror qabul qila olmaslik, shu bilan bog'liq aniq maqsadlarni shakllantira olmaslik kabi muammolar ham mavjud.

Bular, o'z navbatida, oila-jamiyat munosabatlarining uzilishi, loqaydlik, jinoyatchilik, "ommaviy madaniyat"ning turli ko'rinishlarini oson qabul qilish natijasida ma'naviy illatlar girdobiga olib keladi. Mamlakatimizda yetuk avlodni shakllantirish, yoshlarni ma'nan, axloqiy va jismonan sog'lom etib tarbiyalash, ularni amalga oshirilayotgan islohotlarning faol ishtirokchisiga aylantirishga qaratilgan chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmogda. Bu boradagi dolzarb muammolarni aniqlash va hal etishda yoshlar bilan doimiy muloqot qilish davlat organlari va jamoat tashkilotlari faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, yosh avlod tarbiyasida ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar samaradorligini oshirish ko'p qirrali yondashuvni taqozo etadi. Yaxlit o'quv rejasini ishlab chiqish, tajribaviy o'rganish, kuchli tajribalar va jamoatchilik ishtirokini birlashtirish, xarakter rivojlanishi, chidamlilik va umrbodlik bilim olishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirish mumkin. Doimiy baholash va adaptatsiya orqali bu sa'y-harakatlar yoshlar hayotiga mazmunli va doimiy ta'sir

ko'rsatishini, ularning akademik, ijtimoiy va ma'naviy jihatdan rivojlanishiga imkoniyat yaratishini ta'minlash mumkin.

Yuqoridagi umumiy fikr va mulohazalar asosida yosh avlodni tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirishda quyidagi tavsiyalarni keltirib o'tishimiz mumkin.

1. Yosh avlodni tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirishda yoshlarning milliy va siyosiy ong faolligini yaratishda turli xil ko'rik tanlovlarni tashkil etish.
2. Yoshlar tarbiyasiga individual va ijtimoiy rivojlanish darajasiga mutanosib ravishda muloqot madaniyatini shakllantirish.
3. Ota-ona, mahalla va ta'lim muassasalari hamkorlik rejalarini ijtimoiy kelib chiqish darajasiga qarab ishlab chiqish.

References:

1. 2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-aprel kungi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog'ini kengaytirish to'g'risida"gi PF-106-sonli farmoni.
3. M. Hamdamova. Ma'naviyat asoslari (Barkamol avlodni tarbiyalashda uzluksiz ta'limni insonparvarlashtirish texnologiyasi). T., «Fan va texnologiya», 2008,224 bet.
4. <https://yuz.uz/uz/news/dunyoning-pedagogik-tajribasi-va-yutuqlari-mujassam-topgan-kontseptsiya>.
5. <https://tarbiyaviy.uz/asos/mavzular/m4/m1.htm>

